

Szent Imre.

Születése kilencszázadik évfordulóján.

A középkor egén a magyar embernek ebben az esztendőben három uralkodó planétája van.

Az egyik, miként tűzben izzó arany tekint le reá a mennyek boltozatáról, a hová most ezer esztendeje futott föl. Sarkcsillag az, amely után a magyarság vészben, viharban ezer esztendeje igazodott s a melyet nem tévesztett személől soha, egy pillanatra sem.

Ez a honfoglaló Árpád csillaga.

A másiknak ezüstfehér a fénye. Épen kilencszáz esztendeje úgy látszik, egyenesen az ég számára támadt; de a magyar földiekkel játszó égi tünemény az. A magyar tanuló, a ki a lámpa világa mellől friss levegőt szívni az ablakhoz lép, mindenkor biztatást érezhet szelid tekintetére. Az első magyar keresztény ifjúnak, szent Imrének csillaga az ő kalauza.

notdyp A harmadik csillag rózsaszínű ködfátyolon keresztül álmatagon tekint a magyar nőkre, a kik még nem pirulnak, ha vallásosak, családiasak, irgalmasok lehetnek. Hétszáz esztendeje alkalmazták magyarországi szent Erzsébetre a példabeszédek könyvéből, hogy mulier gratiosa inveniet gloriam: a malasztos asszony dicsőséget talál. Születése napján a wartburgi dalnokversenyen Minnesänger: Klingsor jövendölte meg a sorsát; halála napján — a legenda szerint — egy igen szép mennyei madár jött eléje s nagy, szép énekléssel úgy csattogott, hogy a haldokló szent Erzsébet is dalra fakadt. És a mikoron holttestét negyednapon a szentegyházhoz vitték volna, „nagy sokaságú madarak jövének a szentegyházra, kit soha annakelőtte nem láttanak vala, nagy, csodálatos szép éneklést tevének.“

A kolozsvári egyetemi ifjak Szent-Imre-Egyesületének az egyetem aulájában 1907. november 13-án tartott emlékünnepeén tartott felolvasás.

A magyar dicsőség nem hullócsillag, mely „tündökölt, aztán lehullott a magasból és mindörökre elnyelte a föld.“ Árpád apánk pásztornépének ivadékai még ma is gyönyörködni tudnak benne. A hogy Ipolyi Arnold olyan szépen mondta: „Mithoszaink emlékei a csillagokba emelkedve föl, onnét sugárzanak le feledékenységünk egén át.“ De a hogy egy másik mithologusunk, Kandra Kabos kérdi, sugárzanak-e csakugyan? „Ki tudja még megmondani, melyik a magyarok csillaga? Ösvallásunk csillagkrónikája olvashatlan, mint a régi székely irás. A régi dolgok fényes emlékei ott ragyognak ugyan, de meghomályosodott emlékezetünk rég nem köt hozzá magyar személyeket és eseményeket.“

Nemzeti nagy szomorúságok idején templomaink boltozata alatt négyszázadik esztendeje kérdezzük: „Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga? Hol vagy István király?“

István király lelke, szelleme ott van a magyar törvénykönyvben. Ottan hirdeti az ősöknek, Árpádnak tiszteletét. Szava visszhangot kelt a mai nemzedéknél is, mely Pusztaszereen ^{mit máli minden epe-dőben} csak ~~imént~~ áldozott a honfoglaló emlékének. Ottan hirdeti a kegyességet, irgalmasságot és egyéb jóságos cselekedeteket, a miket az ő késő unokájának, Szent Erzsébetnek emlékezetében a magyar kereszténység ¹¹⁸⁷ november 19-én Pozsonyban ~~készül megünnepele~~ ^{meg}. És ottan látja el atyai tanácsokkal saját fiát, Szent Imre herceget, a kinek emlékezetét, születése kilencszázadik évfordulóján, a keresztény magyar ifjúság kegyelettel ünnepele ^{meg}.

„Ime ^{az} mondhatjuk Imre királyfi négyszázados életirójával — az anyaszentegyház (és tegyük hozzá, a nemzeti kegyelet) az esztendő fordulójában előnkbe hozta e nemes üdvösségnek formáját, jó életnek tükörét, szép liliomvirágnak édes illatát, szűz és Szent Imre királyfiúnak áldott ünnepét!“

Kilencszázadikszor hozta elénk.

Fiához intézett intelmeit az első magyar király abban a mélyen érzett meggyőződésben kezdte, hogy mindent az okosság törvénye éltet és igazgat. A mit életünk javára és tisztességére Isten kegyelme adott, azt részint Isten parancsolata és rendelete, részint a törvény, a bírák, a polgári jog hatalma, a jobbak és vénebbek tanácsa és javallata szerint kell intézni, oltalmazni. A férfiak nemcsak szolgálknak, hanem fiaiknak is parancsolnak, tanácsot és útbaigazítást adnak. Azért nem restelte ő sem, hogy fiának még életében, ereje javában adjon tanulságot, intést, oktatást, tanácsokat. Bölcs Sala

mon szavaival inti őt: „Hallgasd, szerelmes fiam, a te atyád bölcsességét és a te anyád oktatását el ne hagyjad, hogy kedves ékessége legyen a te fejednek és meg sokasuljanak életed esztendei.“

„Gyermek vagy, édes kicsi szolgálom, pelyhes ágy lakója — tette hozzá végtelen szeretettel. — Minden gyönyörűségben táplálva, növekedve, hadakban, munkában még járatlan vagy. De itt az ideje, hogy ne ölelgesd mindig a puha párnát, a mely elkényeztet és tunyává tesz. Pedig a tunyaság a férfiaság elvesztésével jár és a gonoszság melegágya az, a parancsolatok megvetése. Mostantól fogva olykor már keményebben kell veled bánni, hogy elméd figyelni tanuljon tanításomra. Lássunk tehát munkához.“

Ime, az első fényugár a magyar törvénykönyv legelső oldaláról, a mellyel hazánk a középkori keresztény eszmék hatása előtt hivatalosan megnyílik. Erdemel-e mosolyt az a középkor, a mely kilencszáz esztendővel ezelőtt azzal vonul be a törvénykönyvbe, nemzeti életünk alapszabályaiba, hogy az isteni és az emberi jogrendre az öregebbeknek kell tanítaniok a fiatalabbakat; és pedig tanítani attól a pillanattól fogva, a melyben pelyhes ágyacskájából a gyermeket kivesszük? Atya a fiához, király a nemzethez intézhet-e nemesebb fölhívást, mint a mikor munkára szólítja, hogy megismerjen mindent, a mit az okosság törvénye éltet és igazgat?

Az okosság törvényét Isten előrelátó végzésének tartván, tanításai során az első helyet a szent vallásnak adja. Nem üdvözülhet, a ki nem hisz igazán és állhatatosan. Az egyház, a mely mindjárt a vallás után következik, elterjed az egész földön és untalan új sarjat fakaszt magából. Mentül gyöngébb valahol, annál óvatosabban és szorgalmasabban kell örködni fölötte, hogy henyeség, restség, gondatlanság el ne rontsa, a mit véghetetlen irgalmából az Isten adott. Mert Krisztus testét bántja, a ki az egyház méltóságát kisebbiti, bemocskolja. A főpapok a király székének ékességei. Isten őket rendelte az emberi nemzet öreinek, lelki pásztorainak. Királyok, országok nem lehetnek el nélkülök. Istent bántja, a ki hamis vádak gyalázatával illeti őket.

Az első magyar király ezekben a szavakban tette le a valóságos nevelés alapjait: és kilencszázad múlva a magyar kormány a megromladozott épületet ezeken az alapokon kívánja helyreállítani. Hozzá kell fűznie Szent István értelmei értelmében az ország tekintélyesebb embereinek a tiszteletét. Rá kell szoktatni a fiata-

lokat, hogy őket atyáik és testvéreik gyanánt becsüljék; de egyúttal megértetni velük az első királynak azt az elvét, a miben már kilenc század óta lappang a demokrácia elve, hogy minden ember egyenlő, egyállapotú és hogy az alázatosság fölemel, a kevélység és a gyűlölség megaláz.

A türelem és az igazságos ítélet azóta nemcsak a királyokat, hanem a szentkorona összes tagjait kötelezi. Ehhez a tapasztalathoz a lelkiismeret szabadságáért száz esztendő alatt ötször megújult háborúk vezettek el bennünket. A nagy király ezt az elvet első sorban azokra a bevándorlókra terjesztette ki, a kik különböző nyelveket és szokásokat, fegyverzeteket és tudományokat hoznak magukkal. Erre vonatkozik sokszor megtámadott állítása, hogy az egynyelvű és egyerkölcsű ország gyöngé és törékeny. Kossuth ennek magyarázatát abban találta, hogy vallásos buzgalmának az új keresztényeket jellemző hevében a szent király idegenek segítségével akart élni az ősi vallásukhoz ragaszkodó magyarok ellen, mert csak így remélte beiktatni a magyar nemzetet az európai államszervezetbe. De talán még hihetőbb, hogy az országot a bevándorlók előtt olyanforma gondolattal nyitotta meg, mint közel nyolc század múlva Washington Amerikát: minden nyelvű és minden erkölcsű jövevényt beolvasztani egy birodalomba s egyetlenegy imperium céljaira fölhasználni. Nem tudhatta, ez a szabadelvű politika nyolc század múlva micsoda vonzóerőt ad egy tengerentúli birodalomnak s hogyan ragadja magához az ő magyarjait is; de tudhatta, nyolcszáz esztendővel ő előtte mily hatalmassá tette Rómát, mely kapuit a világ minden részének versengő tehetségei előtt megnyitotta s a maga nemzeti és állami céljainak valóstására használta. Maga mondta, hogy Róma szolgaságban maradt volna, ha Aeneas ivadéka szabaddá nem teszi. Mert végre is a szabadság fejezi ki a nemzet egyéniségét.

És a szent király épen az idegenek megnyerésére alapította imperiális politikáját, midőn meghagyta fiának, hogy naponkint növelje országát, mert így tiszteli mindenki az ő koronája felségét. De talán azt is érdemes belevésni ifjaink szívébe, hogy a szent király szavai épen a testvériség elvének törvénybeiktatását jelentik. Még pedig abban az alakban, a hogy azt a nemzeti génusz később a nemesség fogalmában testesítette meg, midőn a nemességet mindenféle nemzetiség bevonásával alkotta meg, de csak egyetlenegy és pedig magyar nemességet ismert. Ezért mondotta már a szent

király is, hogy a királyi udvar nagyságának, más szóval a szent korona fényének meg kell rémitenie a bevándorolt idegenek magá-hitt szívéit.

És mennyi erő van abban a mérsékletben, melynél fogva tanácsadókat állít a király mellé! „Mert a tanács állít királyokat; az kormányozza az országokat, védelmezi a hazát, csendesíti a hadakozást, győzelmet szerez, elkergeti az ellenséget, megnyeri a barátokat, városokat épít és elrontja az ellenség táborát.“ Bizonyára tiltakozik a forradalmi törekvések ellen, mikor ő, a legmerészebb reformátor, arra inti fiát, hogy ne kövesse a nyughatatlan elméjű bolondok ösvényét, ^{hanem} hogy a bölcséktől, a vénektől kérjen tanácsot. A fiatalok fegyverrel, a vének tanácscsal szolgáljanak; a tanácsból azonban a fiatalokat sem kívánta kirekeszteni. Csak arra kérte, hogy ezeknek legtetszetősebb tanácsát is mindenkor a vének elé terjessze. Ezen az elven alapszik a magyar törvényhozásnak későbbi kétkamarás rendszere, a melynek kifejtésére félezer esztendőnél nagyobb időre volt szükség. Az alkotmányos érzület már így is jellemezte; általa az első magyar király maga figyelmeztette az ifjakat, hogy Magyarország korlátolt királyság.

És ő hirdette, hogy legnagyobb ^{az} dísze a királyságnak az előbbi királyok nyomában járni ^{és követni} a tisztes atyákat. Az ősök követése a királyi méltóság nyolcadik lépcsője. Elpusztul, a ki megveti őseinek határozatait és az Isten törvényeit. „Mert azért atyák az atyák, hogy táplálják fiaikat; és azért vannak a fiak, hogy megfogadják atyjok szavát.“ Kilencszázados tiltakozás ez a történelem tanulságainak, a nemzeti hagyományoknak megvetése, a hazátlanság ellen. És kilenc század óta egy percig sem engedett kételkedni az iránt, hogy Magyarországot csak saját törvényei és szokásai szerint szabad igazgatni. A hogy a szent király kérdi: „Kicsoda az a görögök közül, a ki görög törvénnyel igazgatná a rómaiakat? Avagy kicsoda az a rómaiak közül, a ki római törvénnyel igazgatná a görögöket? Senki! Kövesd azért az én szokásaimat, hogy a te néped ~~közé~~ kiváltképpen becsültesse ^{és} az idegenek előtt dicséretet nyerj.“ Máshol is hangoztatta, hogy „minden nemzet az ő tulajdon törvénye szerint igazodik.“ És ez az ország igazán gyöngé és törekeny volna, ha kilenc század mulva, midőn minden eddiginél nagyobb befolyást nyert valamennyi felekezet és nemzetiség iskoláira, egyebet engedne tanítani, mint a mit első királya hirdetett.

A magyar kereszténység megalapítója az imádságot az üdvösség fő eszközének tartotta s a szüntelen való könyörgésben a megtisztulást és a bűnbocsánatot látta. Valláserkölcsi nevelésre törekedett, mikor a lélek tisztaságát és azt akarta elérni, hogy a fiatal ember kerülje a henyeséget, lustaságot, a test, kívánságait, ellenben jóságos cselekedetekre vágyódjék.

A jóságos cselekedeteket a korona fő ékességeinek mondta; mert a jóságos cselekedetek ura maga a királyok királya. Kegyes, irgalmas, jóságos legyen a király, ha nem akarja, hogy zsarnoknak nevezzék. És ne csak atyjafiaihoz és a hazafiakhoz legyen kegyes, hanem a hozzáfördülő idegenek és minden ember iránt is; mert fő boldogságra a kegyesség jótette vezet. Az emberszeretetet, a humanizmust ennél meggyőzőbben ajánlani alig lehetett.

Ohajította, hogy a fiatal ember irgalmas legyen a szenvedőkhöz, béketűrő mindenkéhez. Legyen erős; el ne bizza magát a jó szerencsében, a balsors meg ne törje. Legyen alázatos, mérsékletes, szelíd, tisztességtudó, szemérmes és sohase szálljon szembe az igazsággal.

Azzal végezte, hogy a királyság koronája abból készül, a mit így elmondott s hogy a nélkül itt senki sem ujalkodhatik; az örökéletre senki sem mehet el.

Szent Gellért csanádi püspök az ő tollából kikerült atyai intelmek szellemében nevelte Imre királyfit. Nevelhette-e egyébnek, mint magyarnak, ki, olasz létére, finom zenei hallásával először vette észre a magyar népdal szépségeit? S maga Szent István engedte volna-e csak kereszténynek s nem egyúttal magyarnak nevelni fiát, kinek megkoronáztatására oly hévvel készült? A legenda szerint deáki tudományban értelmes ifjút engedte volna-e könyvei fölé hajolva, szövetség világa mellett éjszakákat átvirrasztani, ha nem reméli tőle, hogy majdan keresztény szellemben fejleszti tovább a magyar műveltséget? Teszi-e pécsi püspöknek Frater Maurust, ha nem találja igaznak fia ítéletét, hogy olyan ember való oda, a ki a templomban a király kedvéért sem hagyja abba papi kötelességét, a templomon kívül azonban alázattal tűri a magyar királynak még alaptalan korholásait is?

Azonban, íme, szemére vetik, hogy megházasodván, a legenda szerint gyönyörűségnek tűzét hordozta kebelében, de az meg nem égette s hogy töredelmes szívvel és áhitatos lélekkel a szent könyvekben elmerülve kérte bűnei bocsánatát az Úristentől. Ebben

bizonyára Szent Ágostont követte, a ki Isten országáról szóló könyvében megírta, hogy fölötte kevés ember nem követett el valaha valami halálos bűnt. Szent Imre után hét századdal II. Rákóczi Ferenc követte Szent Ágostont s XIV. Lajos versaillesi udvarának könnyűvérű hölgyei, udvari emberei nevetgélve nézdegéltek, mint borúl le a templom hideg kövére. Pedig ő, egy nagy történelmi föladatot megoldva, férfikora delén tette, a mit Szent Imre, nagy történelmi feladatokra készülve, a férfikor hajnalán tett.

„Hülye volt, szenteskedő volt“, — mondja reá a mai kor embere, a kit bánt, hogy a magyarok jövődö királyát kezében líliomszállal ábrázolják és nem buzogánnyal. „Kulturbestia volt“ — ítél a másik Kinizsy Pálról, a ki buzogánnyal zúzta szét hazája ellenségeinek a fejét. Nem líliomszál, nem buzogány, hanem korbács való annak a kezébe, a ki a mi történelmünk templomába betolakodó kufárokat kikergetni akarja. Mit tegyünk azokkal, a kiknek a királyfi erkölcsös életéről szóló legendánál jobban tet-szenek a Moltke-Harden pörnek ~~mostan~~ lezárt aktái?

Ahogy a névtelen magyar karthauzi nemcsak a tudományok, hanem az erkölcstelenségek renaissance-^{eszméjének} is a korában prédikálta, „bizonyára illenek minékünk, szegény bünösöknek, ha e nemes, szép, ifjú király magvából kaphatnánk.“ Imre királyfi korában nemzete épen azon a ponton volt, hogy ázsiaiból európai legyen. S az a prédikátor igen szépen alkalmazta reá Aranyszájú Szent János szavait, hogy „mikor a fényes nap föltámad, az ember még a kised szalmaszálat is meglátja az. uton; a mikor pedig sötét van, még a nagy oszlopot sem láthatja.“ Miért követeljük tehát az erkölcsi sötétség korától, hogy meglássa Imre királyfit, ezt a kised líliomszálat, mikor néhány hírlap vezetöcikkelye a legutóbbi Szent-István napon még apját, a nagy oszlopot sem ismerte föl? Mintha mostan volna hazánkban az istenek alkonya, a Götterdämmerung: a hazaszeretet ~~gyödrasíjának~~, óriási körísfájának fiatal hajtásait lerágnák a szarvasok, gyökerét kigyók és sárkányok dúlják, az egyik éhes farkas a napot, a másik a holdat nyeli el s várjuk a földrengést, mely mindent semmivé teszen. Egy Sámsonnak elég ereje lehet hozzá, hogy a hatalmas oszlopokat meg-rázva, az épületet rombadöntse; a lezuhanó romok Sámson-t bizonyára agyonütik, de az épület tövében levő szalmaszálat nem török össze.

Imre királyfi, a Mátyás király korabeli prédikátor szerint,

ama fiatalok közé tartozott, kik időnek előtte nagy-malasztosak voltak: bölcsék, jó, éles eszűek, jóerkölcsűek, jámbor életűek, de nem élhettek sokat e világon. A halál nem csöndes, ajtatosság idején érte, a hogy a legenda nyomán képzelnők, hanem kedvelt mulatozása közben, vaddisznó-vadászaton, mint Zrinyit, a költőt. Elég bizonyosság reá, hogy a legenda csak életének egyes jellemző tulajdonságai iránt érdeklődött, a többit a történelemre hagyta. De nem lehet mindenki Nagy Sándor, vagy Napoléon, hogy huszon-négy esztendősen már története legyen. Korán elhunyt és Szent István ép úgy nem érte meg azt az örömet, hogy fia kövessék a trónon, mint utódai közül annyi nagy király és fejedelem: Szent László, Nagy Lajos, Mátyás, Báthory István, Boeszkay, Bethlen, Ferenc József. De valamennyi uralkodó meghagyta a törvénykönyv élén azokat az intelmeket, a miket az első magyar király intézett az első magyar királyfihoz: mert azokat a magyar ifjúság örök törvényeinek tartották.

A magyar ifjú ne felejtse el, hogy a magyar törvénykönyv legelső cikkelye az ő számára tizparancsolatot tartalmaz:

Első a vallásosság.

Második az egyház tisztelete.

Harmadik a főpapok megbecsülése.

Negyedik a főemberek és az országnagyok méltóságának tisztelete.

Ötödik a türelem és az igazságos ítélet.

Hatodik a beköltözők szívesen látása.

Hetedik a jó tanács követése.

Nyolcadik az ősök követése.

Kilencedik az imádkozás.

Tizedik a jócselekedetek.

Modern államférfiú mindezt nem ilyen egyházas stílusban iktatná törvénykönyvbe; de ott találván annak a törvénykönyvnek az élén, még egyiknek sem jutott s bizonyára nem is jut eszébe, hogy azt onnan töröltesse, vagy pedig más formába öntesse. Tudnia kell, hogy az az alaphang az azóta hozott majdnem 7000 magyar törvényhez és hogy ezen épült föl a középkor Magyarország, mely akkor Európa irányadó hatalmasságai közé tartozott. És azok közé tartozik majdan ismét, ha az ifjúság megérti igazán a magyar törvények szellemét, a melyet a Szent Imréhez ~~el~~ az általa hozzá intézett gyönyörű parainézis vezet be.

Szent Imre születésének kilencszázadik évfordulóját a mostani ifjúság úgy ünnepli^{te} lelszebben, ha szívébe veszi a védőszentjének adott atyai tanácsokat s azt a bennök kifejezett igazságot, hogy „mindent az okosság törvénye éltet és igazgat.“ De mi, öregebbek is fogadjuk meg a bölcs apa intelmét, hogy „ne legyünk restek nekik tanulságot, intést, oktatást és gyarapítást adnunk.“ Bizzunk benne, hogy „elméjük figyelmetes lesz a mi tanításunkra.“ Akkor, a hogy Szent Imréről mondták a középkor alkonyán, „sokakat látunk szemünkkel olyan ifjakat, kikben nyilván megismertetik az Urísten malasztja.“

Márki Sándor dr.
